

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان میط زیراست کارکاشان

تحلیل عملکرد متقابل صنعت گردشگری و صنعت حمل و نقل در پیشبرد اهداف توسعه
کشورها

مجید سنایی*۱، سید حمید حسین زاده ۲، لیلا پارسه ۳، حامد رضاخانی ۴

۱دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه علوم و تحقیقات تهران، مدرس

دانشگاه

Email: majid.sanaei@yahoo.com

۲دانشجوی دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه علوم و تحقیقات تهران

Email:Hoseinzade.hamid@yahoo.com

۳دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای طبیعی (اقلیم در برنامه ریزی محیطی) دانشگاه پیام نور اصفهان

۴دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری واحد چالوس

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

چکیده:

ساخت و تجهیز زیر ساخت های هر سرزمینی در چهارچوب دستیابی به اهداف توسعه همه جانبه آن از ضروریات اولیه حیات هر کشور محسوب می شود . سیستم حمل و نقل یکی از مهمترین این زیرساخت ها به شمار می رود که خود شامل همه اشکال این سیستم اعم از هوایی ، دریایی ، ریلی و جاده ای می باشد چنانکه گفته می شود یکی از راه های رسیدن به توسعه هر کشور توسعه راه های ارتباطی آن مکان خواهد بود . بررسی عملکرد سیستم حمل و نقل خود به عنوان راهکاری اساسی در بسط و توسعه همه فعالیت ها از جمله کشاورزی ، صنعت و خدمات می باشد . صنعت گردشگری (جهانگردی) به عنوان یکی از مهمترین صنایعی که امروز بخش اعظمی از فعالیت های اقتصادی هر کشوری را شامل می شود یکی از این فعالیت ها می باشد . حمل و نقل به عنوان یکی از ارکان این صنعت پر رونق موجب پویایی و تداوم حیات آن خواهد شد . از طرف دیگر و در رابطه ای معقول و متقابل گردشگری نیز موجب ارتقا کیفی و کمی هر چه بیشتر شاخه های مختلف حمل و نقل می گردد . در این پژوهش به بررسی روابط و تاثیرات متقابل این دو صنعت عظیم اقتصادی پرداخته و در نهایت تاثیراتی که این دو مجموعه می توانند در توسعه مثبت هر کشور داشته باشند پرداخته شده است . این پژوهش از نوع استنادی تحلیلی می باشد و ضمن بهره گیری از منابع کتابخانه ای به بررسی عملکرد فرایندهای مذکور در این زمینه پرداخته شده است .

واژگان کلیدی : صنعت حمل و نقل، راهبردهای توسعه، صنعت گردشگری، توسعه کشورها، پویایی اقتصادی.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان میتواند

مقدمه:

امروزه صنعت گردشگری در دنیا ، یکی از منابع مهم درآمد و در عین حال از عوامل موثر در ارتباطات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده ترین صنعت خدماتی جهان، حائز جایگاه ویژه ای است؛ از این رو بسیاری از کشورها در رقابتی نزدیک و فشرده، در پی افزایش بیش از پیش منافع و عواید خود از این فعالیت بین المللی اند. (کاظمی، ۱۳۸۶، ۱). صنعت مسافر و جهانگردی به عنوان بزرگترین و متنوع ترین صنعت در دنیا به حساب می آید. بسیاری از کشورها این صنعت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال زایی، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی می دانند. صنعت جهانگردی در سراسر دنیا، به ویژه در کشورهای در حال توسعه که شکل های دیگر اقتصادی مانند تولید یا استخراج منابع طبیعی به صرفه نیست، بسیار مورد توجه است (گی، ترجمه پارسیان و عربی، ۱۳۸۵: ۱۹).

اهمیت جهانگردی به عنوان بخشی از فعالیت های اقتصادی که سهم بسزایی در رشد اقتصادی یک کشور دارد به جریان سرمایه های وسیعی که هر ساله صرف سرمایه گذاری در این بخش می شود ، مربوط است . با توجه به افزایش حجم مبالغی که همچنان برای توسعه جهانگردی به کار می رود، این صنعت روزبه روز به طور وسیع تری مورد اقبال عمومی قرار می گیرد . از طرف دیگر، لزوم ایجاد یک زیربنای اقتصادی در بخش جهانگردی نه تنها موجب شده است که سرمایه گذاران خصوصی مبالغ هنگفتی را بدین منظور به مصرف برسانند ، بلکه کشورها نیز مقدار زیادی از منابع مالی و انسانی خود را صرف بهره برداری از یک منبع اساسی درآمد ملی ، یعنی جهانگردی نموده و بخش عظیمی از منابع مالی دولتی به توسعه این صنعت تخصیص یافته است(کارگر، ۱۴۲، ۱۳۸۶، ۱۴۱-).

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان محیط‌زیست مکتباً

توجه به این مسایل امری است که خود نشانگر توسعه یک کشور به لحاظ مسائل اقتصادی ، فرهنگی ، اجتماعی ، زیست محیطی و سیاسی خواهد بود . بنابراین می توان توسعه گردشگری در یک سرزمین را گامی در راستای توسعه سرزمینی قلمداد نمود . در این بین ارتقاء سطح گردشگری نیازمند تقویت عناصر تشکیل دهنده آن از جمله جاذبه ها، تسهیلات واسطه ای، صنعت حمل و نقل، تقویت بخش عمومی و خصوصی و صنعت اسکان و اقامتگاه می باشد .

روش تحقیق:

در این نوشتار سعی شده است ضمن جمع آوری اطلاعات از طریق کتابخانه ای و بررسی مبانی نظری به روش تحلیل محتوا، با نگاهی موشکافانه و عمیق به این دو پرسش که «اثرات متقابل صنایع حمل و نقل و گردشگری بر یکدیگر کدامند؟» و «نقش عملکرد متقابل این دو عنصر در توسعه کشورها چیست؟» پاسخ داده شود . در واقع آپه در این پژوهش مورد توجه می باشد ، نگاهی دقیق به مفهوم حمل و نقل و صنعت عظیم گردشگری و در نهایت کنش متقابل این دو و تاثیراتی که می تواند بر توسعه کشورها داشته باشند، بوده و در این راستا سعی می گردد تا هر یک از این عوامل به صورت علمی و دقیق مورد بررسی قرار گیرند .

مبانی نظری تحقیق:

مفهوم و اهمیت گردشگری:

دهها تعریف از گردشگری ارائه شده است که برخی از آنها به شرح زیرند :

گردشگری مجموعه پدیده ها و ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران ، سرمایه ، دولت ها و جوامع میزبان ، دانشگاه ها و سازمان های غیر دولتی در فرآیند جذب ، حمل و نقل ، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است(Weaver,2000,3)

در فرهنگ ویستر ، گردشگری به سفری که در آن «مسافرتی به مقصدی انجام می گیرد و سپس بازگشت به محل سکونت را دربر دارد ، اطلاق می گردد. (Webster,1973,1218)

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان میتواند

در تعریف دیگر می‌توان گفت گردشگری به مجموعه فعالیت افرادی که در خارج از محل زندگی و کار خود به قصد تفریح، استراحت، دید و بازدید و غیره سفر می‌کنند و حداقل یک شب و حداقل یک سال متوالی در آنجا اقامت می‌کنند. (یاوری و دیگران، ۱۳۹۰، ۱۹) اطلاق می‌گردد. با کمی دقیق در همه تعاریف فوق مفهوم سفر و جابجایی و انتقال گردشگران از یک نقطه به نقطه دیگر کاملاً مشهود است.

جهانگردی روندی است که از دیر زمان بالشکال خاص خود در جوامع انسانی وجود داشته و تدریجاً طی مراحل تاریخی سیر تکاملی خود را تا عصر حاضر پیموده است. این پدیده عموماً بر بنیاد عامل اساسی سفر و جابجایی قرار دارد که خود زاده نیازهای گوناگون روانی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی انسان است. (رضوانی، ۱۳۸۶، هشت)

بسیاری از نویسندهای گردشگری را یک فرصت منحصر بفرد اقتصادی می‌دانند. در سال‌های اخیر در سالهای اخیر، گردشگری منبع درآمد سرشار در تجارب جهانی و عنصر مهمی در بهبود و تنظیم موازنۀ بازرگانی و تراز پرداختهای بسیاری از کشورها شده است. گردشگر در عصر حاضر، به عنوان صنعت بدون دود، توانمندیها و طرفداران بسیاری دارد. رشد قابل توجه و چشمگیر گردشگری در پنجاه سال گذشته نشان دهنده اهمیت فراوان اقتصادی و اجتماعی این پدیده است. (کاظمی، ۱۳۸۶، ۴،۵). صنعت گردشگری را صنعتی چتری می‌خوانند زیرا طیف گسترده‌ای از فعالیت‌های اقتصادی مختلف که با یکدیگر ارتباطی مشخص در حوزه مشتری دارند، در این صنعت گرد هم آمده‌اند. تور گردانان، هتل‌داران و ارائه کنندگان سایر اقامت گاه‌ها، رستوران‌داران، راهنمایان تور، دفاتر خدمات مسافرتی و جهانگردی، بازاریان، طراحان و فعالیت‌صنعت نشر، تولید کنندگان صنایع دستی و انواع سوغات و یادگاری‌ها، مدیران و فعالیت‌جوذبه‌های گوناگون گردشگری، مدیران محلی، فعالیت‌صنعت حمل و نقل همه و همه در یک چیز با یکدیگر اشتراک دارند و آن تأمین رضایت مشتری‌ای است که او را گردشگر می‌خوانیم. (رنجبریان و زاهدی، ۱۴، ۱۳۸۶)

اهمیت صنعت گردشگری به عنوان فعالیت چند بعدی که امروزه همه جهان را تحت تاثیر پیامدهای خود قرار داده است چندان زیاد است که در بسیاری از نقاط جهان خصوصاً در کشورهای در حال توسعه، صنعت گردشگری به عنوان عاملی حیات بخش در توسعه همه جانبه کشور در نظر گرفته می‌شود. نمونه بارز این امر را می‌توان در بسیاری از کشورها از جمله کشورهای آسیای جنوب شرقی از جمله تایلند، مالزی، کشورهای آفریقایی همچون تونس و ... به روشنی مشاهده نمود.

مفهوم و اهمیت حمل و نقل :

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان می‌زیست مکنند

حمل و نقل به معنی جا به جا کردن است (نظریان و دیگران، ۱۳۸۹، ۲۷). در معنی لغوی «حمل» به معنی برداشتن بار و «نقل» به معنای جا به جا کردن است. در نتیجه در حالت کلی و با این تفسیر حمل و نقل شامل جا به جا شدن انسان نمی‌شود ولی آنچه که در زبان فارسی مصطلح شده است، حمل و نقل در بر گیرنده انسان و هر نوع کالا اعم از جامد، مایع و گاز و حتی امواج می‌شود. در بعضی کتب، کلمه حمل و نقل که خود ترجمه کلمه Transportation است را تحت عنوان «جا به جا گردی» به کار می‌برند.

مفهوم حمل و نقل به لحاظ اقتصادی عبارتند از: «تغییر مکانی اشخاص (حمل و نقل مسافر) و حمل و نقل کالا، بین دو نقطه جغرافیایی». همچنین صنعت حمل و نقل حاصل مسافرت و اقامت مردم در خارج از مناطق بومی خود است. (باوری و دیگران، ۱۳۹۰، ۹۸). بر مبنای تعریف دیگری از حمل و نقل می‌توان گفت: جابه جایی انسان‌ها، حمل و نقل، کالاهای تجاری، محموله‌های پستی، مواد اولیه مورد نیاز در بخش‌های صنعتی، محصولات کشاورزی، فرآورده‌های نفتی و همه و همه نیاز به سیستم گسترشده‌ای دارد که به آن سیستم حمل و نقل یا ترابری گفته می‌شود. (ایاز، ۱۳۷۱، ۹۶۰). در عصر ارتباطات، جابه‌جایی می‌تواند نقش مهمی در توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه داشته باشد؛ بنابراین در اکثر طرح‌های توسعه ملی بویژه توسعه‌ی اقتصادی، حمل و نقل باید به صورت یکی از بخش‌های سرمایه‌گذاری در نظر گرفته شود؛ زیرا سیاست‌های توسعه بدون بهره‌جستن از برنامه‌ریزی‌های جامع برای حمل و نقل با توجه به راه‌های گوناگون جابه‌جایی، امکان‌پذیر نیست. (یقینی، ۱۳۸۵، سه).

صنعت حمل و نقل که همان انتقال کالا و مسافر از یک مکان به مکان دیگر می‌باشد، یکی از مهمترین فعالیت‌های بشر در هر مرتبه از تمدن پیشرفت‌جهان است و با گونه‌های مختلف حمل و نقل، کالا از محل تولید به دست مصرف کننده می‌رسد و در حقیقت ارزش مکانی و زمانی کالاهای مختلف را افزایش می‌دهد. وسائل مدرن حمل و نقل، به خاطر سرعت، امن بودن و سودمندی آنها، باعث از بین رفتن فاصله‌ها و برقراری رابطه بین تمام نقاط دنیا شده است.

مواد خام به محل تولید حمل می‌شود و کالاهای ساخته شده به بازارهای مختلف جهت مصرف انتقال می‌یابد. کالاهای فاسد شدنی در کوتاه‌ترین مدت زمانی به محل مصرف منتقل می‌شوند. همچنین انسان‌ها از محل سکونت خود به محل تحصیل، محل کار و مکان‌های تاریخی، مذهبی، طبیعی، صنعتی و تجاری نقل مکان می‌کنند و در حقیقت مقدمه نظام حمل و نقل در یک منطقه، بازگشایی فعالیت‌های اقتصادی است. و به این ترتیب اهمیت حمل و نقل هر روز در اثر توسعه و پیشرفت تکنیک، مهندسی، نیروی محرک، وسائل، راه‌ها و عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی فزونی می‌یابد. (همان منبع، ۱). در طول تاریخ، در زمان‌های مختلف با پیشرفت فناوری، شیوه‌های مختلفی از حمل و نقل یا مسافت به وجود آمده است. در مناطق مختلف دنیا و بر اساس بحث هزینه و زمان اشکال مختلف حمل و نقل هوایی، آبی، ریلی، و جاده‌ای مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان می‌زیست مکنند

همانگونه که انقلاب صنعتی به نحو بنیادی شرایط زیست را در بخش بزرگی از کره زمین دستخوش دگرگونی ساخت ، به همان نسبت یک تحول عظیم در قلمرو ترافیک یعنی انقلاب در حمل و نقل به وجود آورد . پس از بهبودی امر آمد و شد در جاده ها طی قرن هجدهم استفاده عملی از ماشین بخار در امر کشتیرانی، سپس ظهور راه آهن در قرن نوزدهم، به صورت شاخصهای این سیر تحول نمایان شد و بعد از آن اتومبیل در آخرین دهه قرن نوزدهم در عرصه حمل و نقل ظاهر شد . استفاده از اتومبیل با انعطافی بسیار می تواند صورت پذیرد . این وسیله که به طور انفرادی و یا خانوادگی می تواند مورد استفاده قرار گیرد . در عین حال ابزار کار و مدد کار اوقات فراغت انسان است . (ر . کاپوری R.Karpury آن را وسیله و عاملی آزادی بخش لقب می دهد . (رضوانی، ۱۳۸۶). و در مسیر تکاملی صنعت حمل و نقل در قرن بیستم ، هواپیما به عنوان سریع ترین و ایمن ترین وسیله نقلیه خود را معرفی نموده و توانسته است بخش عظیمی از جایه جایی را در جهان به انجام رساند .

در واقع حمل و نقل نقش اساسی در تعیین سرنوشت یک ملت دارد . در حقیقت صنعت و بازرگانی وابستگی کاملی به حمل و نقل دارد و نیز نقش حمل و نقل در یک جامعه مانند نقش یک شمع در اتاق تاریک است . گستردگی حمل و نقل در یک منطقه به منزله شروع فعالیت های اقتصادی و استفاده از نیروی ذخیره مردم آن منطقه می باشد . تمدن مدرن که بر اساس تولید صنایع سنگین ، تخصص ، تقسیم کار و مبادلات بین المللی کالا و آنچه بشر به آن وابسته می باشد ، بر پایه حمل و نقل بنا شده است . (یقینی، ۹، ۱۳۸۵).

در نهایت اینکه می توان گفت : حمل و نقل اغلب به عنوان مهمترین عامل تعیین کننده در مکان یابی صنعتی مطرح است. در هر سیستم اقتصادی اعم از پیشرفته یا ابتدائی، ضرورت جایه جایی مواد، کالا، انسان، ایده، و نوآوری وجود دارد زیرا فعالیت های اقتصادی انسان تمامی در یک مکان جمع نیستند. پیشرفت و توسعه کشورها همراه با افزایش حجم و میزان درون رفته ها و به خصوص برون رفته ها در گرو تکامل شبکه حمل و نقل است.(تولایی، ۱۳۷۵، ۱۳۷۷).

از طرفی در جهان امروز که تکنولوژی مدرن دگرگونی های همه جانبه را پدید آورده و ارتباطات و حمل و نقل بسیار پیشرفته شده است، زندگی انسان را بویژه در جوامع شهری با مشکلات زیادی از جمله تقسیم کار، تولید انبوه، خستگی شدید و طاقت فرسا مواجه ساخته، لذا مسافت و تغییر مکان موقت برای رفع خستگی ها و تجدید قوای جسمی و روحی امری ضروری به نظر می رسد. چنین تحرکاتی در شکل های جدیدی انجام می گیرد که تفاوت های زیادی با گذشته دارد . مسافت میلیون ها توریست ، پدیده ای است که مسایل گوناگونی به همراه دارد .(رضوانی، ۱۳۸۶، هشت).

تاثیرات متقابل صنعت حمل و نقل و صنعت گردشگری :

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

در بررسی گردشگری با رویکرد سیستمی می‌توان مشاهده نمود که ترکیبی از فعالیت‌ها، خدمات و صنایع مختلف، صنعت گردشگری را شکل می‌دهند. کمیت، کیفیت و هماهنگی عوامل و بخش‌های در عرضه محصول، نقش مهمی در موفقیت و توسعه این صنعت در یک منطقه ایفا می‌کند (کاظمی، ۱۳۸۶، ۶۶). در بررسی عناصر تشکیل دهنده صنعت گردشگری می‌توان پنج عنصر زیر را به عنوان اساس و زیربنای شکل دهنده گردشگری برشمرد، این پنج عنصر عبارتند از: (سینکلر و استبلر، ۱۹۹۷، ۷۰).

۱-حمل و نقل

۱-۱-هوایی

۱-۲-راه اهن (ریلی)

۱-۳-جاده‌ای

۱-۴-دریابی (آبی)

۲-اسکان و اقامتگاه

۲-۱-هتل

۲-۲- مهمان پذیر

۲-راه سرا (Motel)

۳-تسهیلات واسطه‌ای

۳-۱-سفرگذاریها

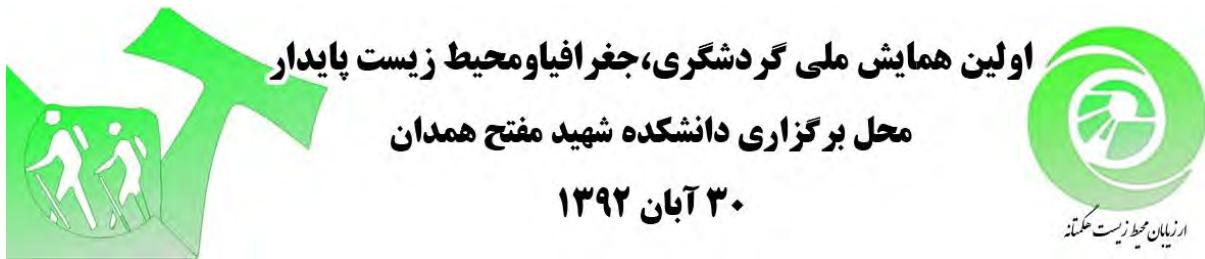
۳-۲-گشت پردازانها

۴-جاذبه‌ها

۴-۱-طبیعی

۴-۲-فرهنگی

۵-سایر خدمات

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان می‌زیرت مکنند

۱- خدمات بخش عمومی

۲- خدمات بخش خصوصی

هر یک از عناصر ذکر شده فوق تاثیر بسزایی در حیات و توسعه گردشگری خواهد داشت . اما بنا به ماهیت این پژوهش تأکید بیشتر بر روی حمل و نقل به عنوان یکی از ارکان صنعت گردشگری می باشد .

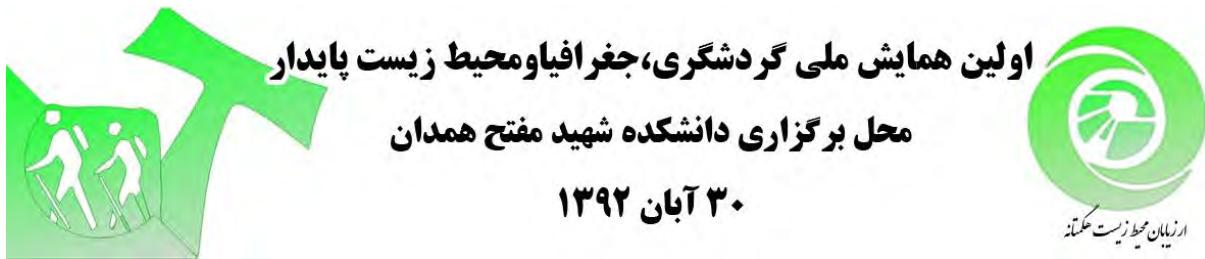
حمل و نقل هم مانند سایر سرویس های عام المنفعه از قبیل تهیه آب ، برق ، پست و تلگراف از نیازهای عظیم جامعه است .

هدف اصلی این سرویس ها یا موسسات عام المنفعه انجام دادن وظایف اجتماعی از طریق جمع آوری تقاضا و عرضه کافی و سودمند جامعه است و ایجاد شبکه حمل و نقل مناسب و مفید و ارزان برای مردم ، در حقیقت برای جامعه سودمند است . (یقینی، ۱۳۸۵، ۱۳).

سیر و سیاحت به ویژه به منظور گذراندن اوقات فراغت یکی از نیازهای اصلی بشر تلقی شده و به گونه ای که این پدیده با تخصیص یک دهم جمعیت جهان بزرگترین جایه جایی صلح آمیز تاریخ بشر محسوب می شود. پیشرفت فناوری حمل و نقل و ارتباطات، توسعه تولیدات صنعتی و افزایش درآمد، جهانی شدن و ابعاد مترب با آن افزایش اوقات فراغت، بهبود خدمات بازنیستگی، ارتقاء سلامت جوامع و دیگر عوامل تغییرات چشمگیری را در کشورهای صنعتی و بخصوص در شهرها ایجاد نموده و توانسته است جهانگردی (صنعت بدون دود) را در هزاره سوم میلادی به عنوان یکی از مهم ترین نیروهای محرکه توسعه اقتصادی و یکی از سه صنعت درآمدها مهم جهان نفت و خودروسازی مطرح نماید(تولایی، ۱۳۸۶، ۱۵).

در واقع با پیشرفت تکنولوژی و امر تقسیم کار، پیشرفت عظیمی در عرصه صنعت گردشگری رخ داده است چنانکه کابین در این باره می گوید : گردشگری پدیده قرن بیستم است و نمی توان آن را نادیده گرفت بلکه باید به عنوان پدیده ای که وجود دارد خوب یا بد به ان نگرست. همه ساله میلیونها نفر به سفر می روند و کسی نمی تواند آنها را از سفر باز دارد آنها خواهند امد پس بگذارید از این حرکت به عنوان منبعی برای توسعه استفاده شود(کابن. ۱۹۸۷. ۸۴) البته با رشد چشمگیر و روز افزونی که گردشگری در سال های اولیه قرن بیست و یکم از خود نشان داده است می توان این گفته را برای قرن جاری نیز به شکل قوی تری تایید نمود.

بنابراین تقویت عناصر صنعت گردشگری که حمل و نقل نیز یکی از مهمترین آنها به شمار می رود که خود نه تنها عاملی برای توسعه گردشگری بلکه به عنوان زیر ساختی حیاتی برای یک کشور مطرح می باشد .

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

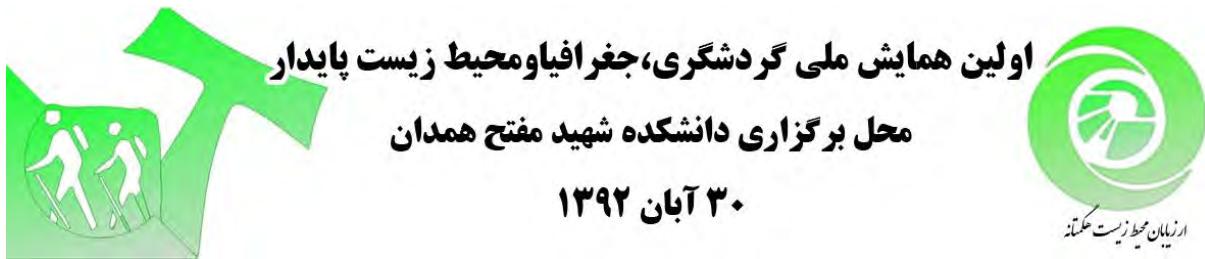
۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیابان میط زیست همکار

سیستم حمل و نقل در قلب صنعت جهانگردی قرار دارد . این سیستم خط اتصالی بین مقصد ، میهمانخانه ، جاذبه ها و سایر مکان های توریستی می باشد . کارآیی ، راحت بودن و میزان سلامت و امنیت این سیستم ، تعیین کننده نوع تجربه و کیفیتی است که از سفر به دست می آید . در برخی از شرایط هزینه حمل و نقل ، بزرگترین بخش هزینه سفر را تشکیل می دهد . (گی، ترجمه پارسیان و اعرابی، ۱۳۸۵، ۶۵). با پیدایش نیروی محرکه جدید به عنوان یک عامل جابه جایی به ویژه اتومبیل ، قطار ، کشتی و هواپیما ، امکان تحرک و جابجایی فراهم شد و فواصل دور در مدت زمان کوتاه به یکدیگر مرتبط گشتند ، گسترش رواج اتومبیل شخصی ابعاد جغرافیایی ، گذراندن اوقات فراغت و توریسم را وسعت بخشید و بدین ترتیب امکان رفت و برگشت مسافت های دور در مدت کوتاه میسر گشت و توسعه خطوط هوایی نیز به دنبال تکامل صنعت هواپیما سازی پروازهای فرا قاره ای را ممکن ساخت و یکی دیگر از محدودیت های جهانگردی خارجی بدون مرز را از سر راه برداشت (رضوانی، ۱۳۸۶، ۴۳ و ۴۴).

در بررسی عوامل موثر در توسعه گردشگری در کنار عواملی همچون گسترش شهرنشینی ، توسعه دانش و فرهنگ عمومی، اصلاح قوانین کار و بهبود شرایط کار ، افزایش سطح درآمدی ، جاذبه های مذهبی و اماكن مذهبی ، تبلیغات ، امکانات و تسهیلات ، جاذبه های طبیعی ، زمان و اوقات فراغت ، میراث تاریخی ، فرهنگ و آداب و رسوم ، مقررات حقوقی (کارگر، ۱۳۸۶، ۵)، می توان تأثیر « توسعه ارتباطات و سهولت دسترسی » را به عنوان یکی از اصلی ترین عوامل توسعه صنعت گردشگری قلمداد نمود.

از طرفی روند تحولات و پیشرفت‌های بخش حمل و نقل در کشورهای گوناگون یکسان نیست . همچنین تحولات تکنولوژیکی متوالی و زمینه حمل و نقل در کشورهای پیشرفته صنعتی با کشورهای در حال توسعه جهان سوم که از کمبود سرمایه و فقدان دانش تکنولوژیکی و مدیریت در مضيقه هستند ، متفاوت است (تولایی، ۱۳۸۵، ۶۴)، اما به هر حال می توان گفت ؛ توسعه جهانگردی مرهون پیشرفت های حاصل در وسائل حمل و نقل بوده است ، زیرا تحول حمل و نقل که همراه با افزایش سرعت وسایل مسافت ، ارزانی و آسایش نسبی آن بود انقلاب بزرگی در صنعت جهانگردی به وجود آورد ، باعث گردید تاسیسات پذیرایی ، جهانگردی به سرعت توسعه یابد . هتل های با استاندارد مختلف ساخته شد ، متل ها و اردوگاه ها به جای مسافرخانه های قدیمی مورد استفاده جهانگردان قرار گرفت . همچنین لازم به ذکر است که پیدایش جهانگردی با مفهوم امروزی آن ناشی از تحولات قرن نوزدهم است که انقلاب صنعتی موجب اختراع وسایل رفاهی بسیار گشت و در نتیجه زندگی در شهرها طاقت فرسات شد از این رو نیاز مردم به استراحت و مرخصی و پیدایش وسایل مسافرتی راحت و سریع مانند هواپیما ، کشتی ، قطار ، اتومبیل موجبات توسعه جهانگردی را بیش از پیش فراهم آورد (رضوانی، ۱۳۸۶، ۳۱). در بررسی رابطه میان حمل و نقل گردشگری نمی توان صرفا به تأثیر مثبت حمل و نقل در توسعه جهانگردی اکتفا نمود ، چرا که در طرف مقابل توسعه صنعت گردشگری و لزوم بهره مندی از گردشگران بیشتر در کشورها ، خود به خود به ایجاد و بسط شبکه

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیابان محیط‌زیست مکتبه

های جدیدی از حمل و نقل اعم از هواپیمایی ، دریایی ، ریلی و زمینی خواهد شد . در واقع می توان این دو مجموعه را مکمل یکدیگر در راستای توسعه هر کشور قلمداد کرد . چنانکه می بینیم و می خوانیم ، صنعت گردشگری حاصل مسافرت و اقامت مردم در خارج از محیط متعارف خود می باشد و توسعه حمل و نقل در بخش خصوصی و دولتی تاثیر عمده ای بر رشد و هدایت این صنعت داشته است ، از طرف دیگر فراهم نمودن امکانات حمل و نقل مناسب ، مطمئن ، راحت و سریع و ارزان پیش شرط توسعه گردشگری جمعی است . زیرا گردشگران در تصمیمات خود دو عامل هزینه و زمان را مد نظر دارند و برای دسترسی به مقاصد گردشگری انتخاب نوع سیستم حمل و نقل و یا فراهم بودن یک سیستم مناسب بر این دو عامل تاثیر می گذارد . به همین دلیل در قرن بیستم با پیشرفت فناوری در صنایع هواپیمایی مسافرت با هواپیما رونق بیشتری یافت ، زیرا راحتی ، سهولت و امنیت بیشتری فراهم شده بود ، هزینه ها را نیز کاهش می داد (یاوری و دیگران ، ۱۳۹۰، ۹۸) چرا که در سفرهای طولانی استفاده از هواپیما از نظر زمان و همچنین هزینه مقرن به صرفه تر می باشد و از این رو توسعه حمل و نقل هواپیمایی به گسترش گردشگری جمعی در قرن بیستم کمک شایانی نموده است (زاهدی و رنجبریان ، ۱۳۸۶، ۶۱). این امر نه تنها در حمل و نقل هواپیمایی ، بلکه در سایر بخش های صنعت حمل و نقل کاملا مشهود است .

در واقع می توان گفت : بین پیشرفت سیستم حمل و نقل و رشد صنعت جهانگردی یک رابطه مستقیم برقرار است . به ویژه ، خودرو و هواپیمایی جت توانستند مسافرت را بر ای بخش بزرگی از جمیعت دنیا میسر سازند . با افزایش تقاضا برای مسافرت ظرفیت وسیله های مختلف حمل و نقل عاملی حیاتی در افزایش یا کاهش صنعت جهانگردی به حساب می آید (گی، ترجمه پارسیان و اعرابی ، ۱۳۸۵، ۵۶ و ۶۵).

در طرف مقابل در بسیاری موارد توسعه گردشگری به رونق سیستم حمل و نقلی کمک نموده و عواید اقتصادی فراوانی را عاید این سیستم می نماید ، که این عوامل می تواند شامل ؛ اشتغال زایی ، سرمایه گذاری در ایجاد زیرساخت ها ، ارتقا کیفیت شبکه راه ها و ... باشد که نه تنها گردشگران می توانند از عواید حاصل از این پیشرفت بهره ببرند بلکه افراد بومی و محلی که در مناطق گردشگری پذیر که سیستم های حمل و نقل در آنها بهبود یافته است می توانند از این محصولات بهره مند گردند و سطح کیفی زندگی آنها ارتقا یابد .

تاثیر عملکرد متقابل صنعت گردشگری و حمل و نقل در توسعه کشورها:

تا دهه ۱۹۶۰ مفهوم عام توسعه در معنای توسعه اقتصادی به کار می رفت . به همین دلیل بر شاخص های کلی شامل افزایش تولید ملی ، درآمد ملی و توسعه کالبدی شهرها استوار بود . بر پایه این نگرش اهداف توسعه گردشگری نیز اصولا در چارچوب منافع اقتصادی و افزایش درآمد تعیین می گردید . اما از اوخر دهه ۱۹۶۰ به بعد ،

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان محیط زیست مکتبا

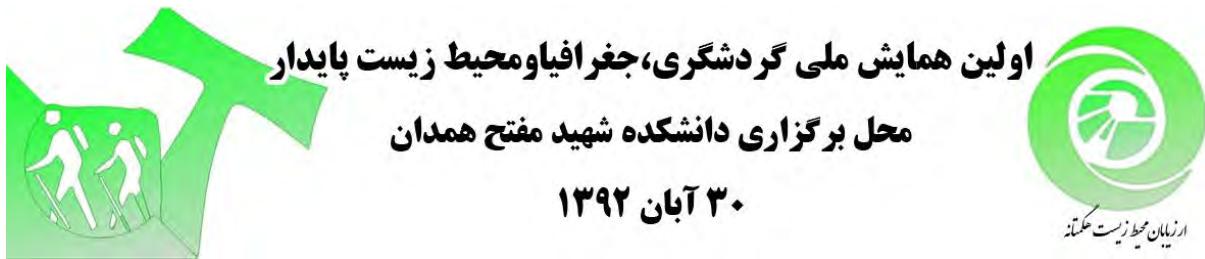
تغییرات اساسی در نحوه نگرش نسبت به مفهوم توسعه و ابعاد مختلف اجتماعی، زیست محیطی و فرهنگی آن به ظهور رسید، که به نوبه خود دیدگاه‌ها و روش‌های مربوط به توسعه گردشگری‌ها در معرض تحولات بنیادی قرار داده است. رواج مفاهیم مربوط به «کیفیت زندگی» و «حفظ منابع محیط زیست» «عدالت اجتماعی» و «مشارکت همگانی» ... به اعلام «نظریه توسعه پایدار» در دهه ۱۹۸۰ از طرف وسд (Wced) «کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه» انجامید، که به سرعت به رویکرد جهانی در عرصه برنامه‌ریزی و مدیریت در سطوح مختلف بین‌المللی، ملی و محلی تبدیل گشت. بر پایه این نگرش فraigir، مفاهیم و اصول اولیه مربوط به توسعه پایدار شهری «توسعه پایدار گردشگری» و به طور کلی مفهوم توسعه کشورها، در سراسر جهان رواج پیدا کرده (سعیدنیا و مهدی زاده، ۱۳۹۱، ۳۳).

توسعه سیستم‌های حمل و نقل در کشورها و متعاقب آن توسعه صنعت گردشگری آثار مختلف توسعه را بر کشورها خواهد داشت که مهمترین آنها شامل مسائل توسعه اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی، زیست محیطی و سیاسی می باشند که در ذیل برخی از آنها اشاره شده است:

۱- توسعه اقتصادی کشورها ناشی از توسعه گردشگری :

کشورها، جوامع و منطقه‌ها به صورت فزاینده‌ای بر این حقیقت پی برده اند که برای حفظ وضع اقتصادی خود باید ابتکار عمل به خرج دهنده و در صدد یافتن راههای تازه‌ای برآیند. اگرچه در منطقه‌ای مختلف، شرایط متفاوت است، ولی همواره صنعت جهانگردی عاملی برای پیشرفت وضع اقتصادی بوده است (گی، ترجمه پارسیان و اعرابی، ۱۳۸۵، ۲۶۱).

گردشگری در تقویت بنیه اقتصادی، کاهش بی تعادلی منطقه‌ای و ارتقا بر شاخص‌های توسعه در مناطق غیر برخوردار، توسعه اقتصادی در سطوح ملی، محلی و منطقه‌ای، ایجاد تنوع و دگرگونی در ساخت اقتصادی مناطق در سطوح منطقه‌ای به ویژه محلی و ثبات اقتصادی در سطح کلان نقش موثری ایفا کند (تولایی، ۱۳۸۶، ۶۱). از طرفی، گردشگری ارز آور بوده و سبب توسعه و بسط تجارت خارجی و صادرات نامرئی و بهبود تراز پرداختها نیز می شود. از طرفی، جهانگردی سبب رونق اقتصادی و ایجاد درآمد بیشتری برای اکثریت مردم از نظر کسب و کار و به فروش رفتن فرآورده‌های کشاورزی و صنعتی می شود و از همه مهمتر، کشورهایی که از نظر زیبایی‌های طبیعی و

فرهنگی غنی و اماکن باستانی و تاریخی برخوردارند و به همین سبب نیز بیشتر مورد توجه جهانگردان قرار می‌گیرند، می‌توانند همه ساله میلیون‌ها دلار درآمد ملی از این طریق به دست آورند.

جهانگردی خصوصیتی دارد که می‌توان آن را به منزله نیروی محرکه توسعه اقتصادی در تمام کشورها محسوب داشت. هیچ کشوری یافت نمی‌شود که فاقد امکانات اولیه لازم برای توسعه جهانگردی باشد. بنابراین هر کشور با کوششی درخور و سرمایه‌گذاری مناسب در زمینه جهانگردی می‌تواند جهانگردان را جذب نموده و از این راه بر سرعت رشد اقتصادی خود افزوده و در بالابردن درآمد ارزی خود کوشاند (کارگر، ۱۳۸۶، ۱۴۲-۱۴۱). بنابر آمار بانک جهانی در سال ۲۰۰۰ تعداد گردشگران در سرتاسر جهان بالغ بر ۷۰۱ میلیون نفر بوده، از این جریان گردشگری مبلغی حدود ۴۷۵ میلیارد دلار به طور مستقیم وارد چرخه اقتصادی جهان شده است. پیش‌بینی می‌شود این رقم در سال ۲۰۲۰ به ۲۰۰۰ میلیارد دلار برسد (میرطالبان، ۱۳۸۰، ۱۲۹).

۲- توسعه اجتماعی، فرهنگی کشورها ناشی از توسعه گردشگری :

گردشگری از دید جامعه شناسی و روان شناسی سبب رشد شخصیت و شکوفایی استعداد، نوآوری و خلاقیت، وسعت نظر، بسط افق دید، افزایش دانش و فهم ما از فرهنگ جامعه میزبان، غنای تجارب فرهنگی، فقط ارزش‌ها و سنت ملی و فائق آمدن بر خود محوری و وحدت خانواده انسانی است. گردشگری ضمن حفاظت از آثار باستانی، فرهنگی و تاریخی و اثرات مثبت اقتصادی تبعی آن، در حفاظت از فرهنگ جامعه میزبان و افزایش تقاضا برای اجرای نمایش‌ها، رسوم و سنت فرهنگی نیز نقش بسزایی دارد (تولایی، ۱۳۸۶، ۹۴).

آثار اجتماعی - فرهنگی گردشگری به این موضوع اشاره دارد که گردشگری و مسافرت در نظام ارزش‌های افراد و جامعه، الگوی رفتاری، ساختارهای اجتماعی، سبک و کیفیت زندگی جامعه میزبان و گردشگران تاثیر گذار است، اگرچه تمرکز عمده مطالعات در این زمینه، بر مقاصد گردشگری است و به نواحی اعزام شده گردشگر و خود گردشگران، کمتر توجه شده است (هال و پیج، ۲۰۰۱، ۱۲۶۵). بنابراین اگر ساکنان بدانند که گردشگران به منظور بازدید از آثار فرهنگی و جاذبه‌های ارزشمند آن منطقه هزینه و رنج سفر را متحمل شده‌اند، احساس غرور خواهند کرد و به آنچه دارند افتخار می‌کنند و می‌کوشند تا زبان، آداب و سنت و اصولاً پیشینه تاریخی و فرهنگی خود را حفظ نمایند و مشاغل پدرانشان را ادامه دهند یا احیا کنند (کاظمی، ۱۳۸۶، ۱۰۷).

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۳۰ آبان ۱۳۹۲

ارزیمان محیط زیست مکتبا

در واقع می توان گفت با این روند توسعه فرهنگی - اجتماعی کشورها به واسطه وجود گردشگری و حضور گردشگران ارتقا خواهد یافت ، البته باید به این نکته نیز توجه شود که تعریف درستی از مفهوم گردشگری داشته و با برنامه ریزی و مدیریت بهینه از آثار منفی فرهنگی - اجتماعی ناشی از آن جلوگیری و یا حداقل کنترل شود .

۳- گردشگری پایدار و تاثیر آن در توسعه کشورها :

در سال های کنونی توسعه پایدار به عنوان روشی تازه مطرح است که جوامع می توانند به این وسیله درباره سطح زندگی، عدالت اجتماعی و حفظ منابع بیندیشند.

سه اصل اساسی پایداری عبارتند از : پایداری محیط زیست ، پایداری عوامل فرهنگی و اجتماعی و پایداری اقتصادی (مکین تایر ، ۱۹۹۳ ، ۱۰).

در حالی که جامعه جهانی به سده بیست و یکم وارد شده است ، در جهانگردی دو نیروی بزرگ شتاب بیشتری به خود می گیرند . نخست ، حرکتی است در راه پذیرفتن مسئولیت بیشتر در برابر فرهنگ کشور یا جامعه میزان و گذاردن احترام بیشتر به آن فرهنگ ، چنین فشاری در نتیجه شناخت این واقعیت بوده است که صنعت جهانگردی می تواند بر جامعه میزان و محیط آن اثرات منفی بگذارد . حرکت دوم پذیرفتن مسئولیت بیشتر از جانب کسانی است که به مسافرت می روند و این منعکس کننده الگوهایی تازه از مسافرت (صرف کالاها و خدمات صنعت جهانگردی) است ، یعنی افراد ترجیح می دهند انفرادی و مستقل به مسافرت بروند ، می کوشند در این راه آموزش های تازه ای بینند و با هدف رشد و پیشرفت شخصی مسافرت کنند . مشاهده می شود که این دو نیرو و دو حرکت ، در اصول متعلق به جهانگردی پایدار جمع شده اند (گی، ترجمه پارسیان و اعرابی ، ۱۳۸۵ ، ۲۸۸-۲۸۹).

در برابر مفهوم گردشگری پایدار همواره به برقراری ارتباط منطقی بین محیط زیست ، فرهنگ جامعه میزان ، توجه به بازارهای اقتصادی آنان و شخص گردشگر توجه شده است . همواره تلاش می شود که سطح محیطی ، اجتماعی ، فرهنگی و اقتصادی جامعه میزان همواره ارتقا یافته و فعالیتی ایجاد نگردد تا این توازن بر هم خورد . این مفهوم که همان گردشگری پایدار خواهد بود خود به خود به شکل گیری اصل توسعه پایدار منجر خواهد شد ، که خود زمینه ساز توسعه و ترقی کشورها در زمینه های متعدد انسانی و طبیعی می شود .

آچه ضروری می رسد اعمال جهانگردی پایدار و برنامه محور است که در آن به کیفیت زندگی جامعه میزان ، محیط زیست و ارزش های فرهنگی در عین حال دبه کسب تجارت به یادماندنی گردشگران توجه توامان شود . این امر مستلزم مشارکت افراد محلی و رعایت اصل عدالت پیشگی است . باید پایداری را در ابعاد زیست محیطی ،

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۱۳۹۲ آبان ۳۰

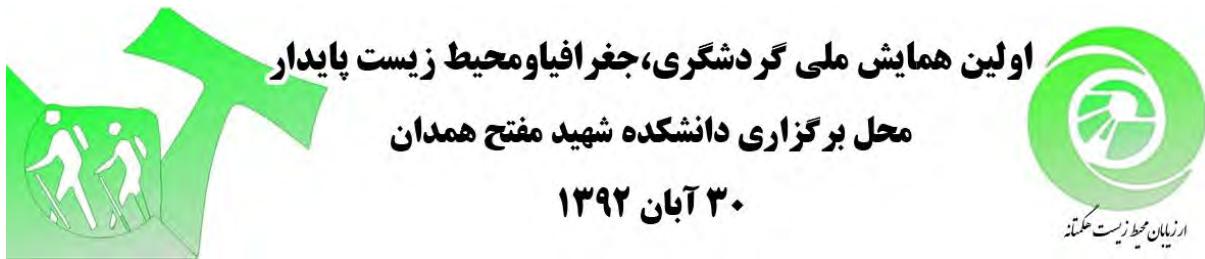

فرهنگی ، اجتماعی و اقتصادی پاس نهیم که البته آن نیز مستلزم هماهنگی و همکاری و نظارت و پایش مستمر می باشد (تولایی ، ۱۳۸۶ ، ۱۶).

به طور خلاصه گردشگری پایدار توزیع عادلانه منافع و هزینه ها را تضمین می کند . در تهییج دیگر صنایع نظیر صنایع هتلداری و صنایع دستی نقش اساسی ایفا می کند . از طریق ارز آور بودن و ایجاد فرصت های شغلی سبب باور ساختن اقتصاد علمی و پویایی آن می شود . در گسترش زیرساخت ها و تسهیلات رفاهی مثمر ثمر است . به علاوه آن که افراد محلی نیز از امتیازات آن بهره می جویند . در غنای فرهنگی ، حفاظت از میراث های فرهنگی و محافظت از محیط زیست و کاهش اثرات مخرب بر آن بسیار نقش آفرین است (همان منبع ، ۱۴۷). در مجموع می توان گردشگری پایدار را راهی در جهت دستیابی به توسعه همه جانبی کشورها قلمداد نمود .

نتیجه گیری :

بررسی نشان می دهد صنعت گردشگری که خود عاملی جهت پویایی و پایداری فرهنگ ، اقتصاد ، محیط زیست و عوامل اجتماعی و سیاسی کشورهای مختلف می باشد تحرک و حیات خود را در گرو روابط متقابل با اجزاء و عناصر درون و برون سیستمی خود می بیند . که یکی از این عناصر تاثیرگذار صنعت حمل و نقل آن هم با تمام اشکال و شاخه های خود اعم از حمل و نقل هوایی ، دریایی (آبی) ، ریلی (راه آهن) و جاده ای می باشد . مطالعه روند تکاملی صنعت گردشگری و تاثیرگذاری آن بر توسعه همه جانبی کشورها نشان گر این امر است که این صنعت پر درآمد رشد و توسعه خود را تا حدود زیادی مرهون پیشرفت های حمل و نقلی می باشد ، چنانکه مفهوم گردشگری نیز بدون سفر و جابه جایی معنای خود را از دست خواهد داد . از طرف دیگر صنعت گردشگری نیز با حجم انبوهی از تقاضا که از سرتاسر جهان به آن دست می یازند خود عاملی برای توسعه روزافزون کیفی و کالبدی شبکه های حمل و نقلی است در واقع می توان تاثیرات متقابل این دو صنعت عظیم را به صورت مکمل برای یکدیگر در نظر گرفت که توسعه یکی ، ارتقاء و توسعه دیگری را نیز در بر خواهد داشت ، این در حالی است که رشد کیفی این دو صنعت عظیم خود موجبات توسعه اقتصادی ، اجتماعی ، فرهنگی ، زیست محیطی و سیاسی کشورهای گردشگر پذیر را رقم خواهد زد .

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۱۳۹۲ آبان ۳۰

ارزیمان میتو زیست مکنند

منابع و مأخذ:

- ۱- ایاز، قدرت الله، ۱۳۷۱، محیط زیست و حمل و نقل، مجموعه مقالات دومین سمینار برای مسایل حمل و نقل کشور، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
 - ۲- تولایی، سیمین، ۱۳۸۶، مروری بر صنعت گردشگری، تهران، انتشارات دانشگاه تربیت معلم، چاپ اول.
 - ۳- گی، چاک وای، ۱۳۸۵، جهانگردی در چشم انداز جامع، ترجمه، پارسیان، علی و اعرابی، سید محمد، تهران، انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ سوم.
 - ۴- رضوانی، علی اصغر، ۱۳۸۶، جغرافیا و صنعت توریسم، تهران، انتشارات پیام نور، چاپ هفتم.
 - ۵- رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمد، ۱۳۸۶، خدمات صنعت گردشگری، اصفهان، انتشارات چهارباغ، چاپ اول.
 - ۶- سعیدنیا، احمد و مهدی زاده، جواد، ۱۳۹۱، گردشگری شهری، مجموعه کتاب‌های سبز شهرداری‌ها، جلد سیزدهم، تهران، انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاری‌های کشور، چاپ اول.
 - ۷- کاظمی، مهدی، ۱۳۸۶، مدیریت گردشگری، تهران، انتشارات سمت، چاپ دوم.
 - ۸- میرطالبیان، محمدحسن، ۱۳۸۰، تاثیر عوامل جغرافیایی منطقه‌ای در جذب توریست، رساله دکتری دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران.
 - ۹- نظریان، اصغر و قادری، اسماعیل و حقیقی، عبدالرضا، ۱۳۸۹، نقش حمل و نقل هوایی در توسعه صنعت توریسم، با تأکید بر فرودگاه بین‌المللی ارومیه، فصلنامه علمی-پژوهشی جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره سوم، تابستان، ص ۴۴-۲۵.
 - ۱۰- یاوری، حسین و حسین زاده، سپیده و رضایی، مریم، ۱۳۹۰، شناخت صنعت جهانگردی (گردشگری)، تهران، انتشارات سیما دانش، چاپ دوم.
 - ۱۱- یقینی، فروغ الزمان، ۱۳۸۵، حمل و نقل و رشد و شکوفایی جامعه، تهران، انتشارات ارکان دانش، چاپ اول.
- 12-Hall, C.M.and S.J.page (2001), The Geography of Tourism and Recreation, Routledge.
- 13-Kuban,D.(1973), Conservation of the Historical Environment for Cultural survival ,inr.
- 14-McIntyre.(1993).Sustainable Tourism development guide for local Planners.Madrid:World Tourism Organization.

اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست پایدار

محل برگزاری دانشکده شهید مفتح همدان

۱۳۹۲ آبان ۳۰

ارزیمان محیط زیست مکتسب

15- Sinclair,M.T,M.Stabler(1997),the Economics of Tourism,Routledge

16-Weaver, David and Oppermann(2000),Tourism management, Wiley

17-Webster Dictionary,1973.